

Вільям КОВАЛЕНКО

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри практичної психології
Класичного приватного університету,
м. Запоріжжя

Ключові слова: політологія, дидактологіка, типи процедур універсалізації: знакова, парадигмовізація, УФЗМ, політичний розум, політичні ідеї, політична влада, влада розуму.

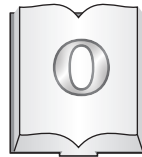
У статті розглянуті політологія як наука і дисципліна в контексті відмінностей їх об'єктів, зумовлених наявністю у наукових текстах підручників, статей, монографій двох онтологічно різних реальностей: політичних явищ і думок, ідей, роздумів, міркувань учених-політологів про них, що потребує нової дидактичної стратегії освіти та навчання у вигляді дидактологістики як теорії навчання мистецтву міркування. Через зіставлення та протиставлення двох теоретико-методологічних та методико-технологічних стратегій як-то природничо-наукова та логістична парадигми пропонується нова освітня стратегія і теорія аналізу політичних текстів у вигляді трьох типів процедур універсалізації: знакова, універсальна форма змісту мислення (УФЗМ) і парадигмовізація. І, як результат, дається визначення політичного розуму, яким учені-політологи створюють нові політичні ідеї щодо політичної влади і влади розуму над політичними ідеями.

УДК 378.126:37.013:165.243:159.953/164.2

ДИДАКТОЛОГІСТИКА У СФЕРІ ПОЛІТОЛОГІЇ ЯК НАУКИ І ДИСЦИПЛІНИ У ВИЩІЙ ШКОЛІ: ВЛАДА РОЗУМУ НАД ПОЛІТИЧНИМИ ІДЕЯМИ

© Коваленко В., 2018

Поки що нічого кращого не могли придумати політологи як довірити народу вибирати депутатів до Верховної Ради не на професійній (високий рівень) основі, а утаємниченій кабінковій технології.

Об'єктом нашого дослідження є політологія як наука і як навчальна дисципліна у сфері вищої фахової освіти (далі ВФО) політологів. На перший погляд об'єкти у них (науки і дисципліни) однакові і ними постають об'єктивно існуючі і не залежні як від вчених, так і викладачів політології політичні явища. Але слід зазначити, що між ними (об'єктами) є і досить суттєві відмінності, оскільки результати своїх досліджень вчені-політологи презентують у текстах підручників, статей, монографій та ін., відображаючи в них водночас і свої думки, ідеї, роздуми, міркування, тобто зовсім іншу онтологічну реальність. А думка, за визначенням М.І. Кондакова, «є результат, продукт процесу мислення у формі судження або поняття, який відображає загальне в масі одиничних речей, фіксує суттєве, закономірне в різноманітті явищ навколишнього середовища» [5, с. 366]. І саме думки, роздуми, міркування та ідеї як

вигляду думок, які створюються не природою, а розумом вчених-політологів, є предметом наших досліджень у даній роботі.

Оскільки зазначені тексти підручників, статей, монографій є основними засобами теоретичної та практичної підготовки майбутніх політологів, то постає питання: чи володіють викладачі політології знаннями, уміннями та навичками відображати в наукових текстах не тільки досліджувані та досліджені вченими-науковцями політичні явища, але й їх (вчених) думки, ідеї, роздуми, міркування?

Згорнута відповідь на поставлене нами питання у назві статті подана терміном «дидактологістика», який складається з двох частин: «дидактика» як теорія навчання і «логістика» (від гр. *logistika* – мистецтво міркувати, рахувати [4, с. 300]). А зміст відповіді у назві статті поданий судженням: «влада розуму над політичними ідеями».

Якщо у декого і читачів може виникнути іронічна посмішка щодо «влади розуму над політичними ідеями», то ми радимо повернутись до початку статті і спростувати зазначену нами репліку. А суть відповіді на поставлене питання щодо іншої виборчої технології зазначена нами у меті даної статті.

Мета статті – звернути увагу вчених-політологів та викладачів політології на необхідність кардинальної зміни філософських та методологічних пріоритетів у сфері політології як науки та навчальної дисципліни, у тому числі і кардинальну зміну їх (науки і дисципліни) методико-технологічних основ спочатку у сфері ВФО (мета статі), а потім і оновлення технологій у виборчій системі.

Тож які факти мають місце у сфері політології, що свідчать про необхідність здійснення зазначених кардинальних змін у політології як науці, так і навчальній дисципліні.

Відповідь на поставлене питання ми почнемо з аналізу терміна «політологія». Цей термін складається з двох частин: «політо» і «логія». Перша частина терміна походить від «полі» (гр. – численний, у складних

словах відповідає поняттям: «численний», «багато» [8, с. 532]. А друга частина «логія» від гр. лог. – слово, вчення, у складних словах відповідає поняттям: «той, хто займається наукою», «слово», «мова» [4, с. 397].

Аналіз терміна свідчить про таке. Об'єктна сфера політології як науки у вигляді політичних явищ різноманітна і містить предметні сфери багатьох інших наук: соціології, економіки, юриспруденції тощо. *Узагальнений* перелік сфер діяльності та відповідних їм наук, які мають відношення до політології, можна подати визначенням поняття «соціальна система» як організація людей на основі виробничої, економічної та ідеологічної діяльності.

Сенс виробничої діяльності ми пов'язуємо з виробництвом *речей* у самому широкому сенсі. Економічну діяльність – з виробництвом *грошей*, уточнюємо, не купюр, а ефективних засобів, способів та прийомів *заміни технологій натурального обміну речами та послугами на грошові засоби та технології*, яким (засобам, способам, прийомам та послугам) вчені-економісти надають статус «умовної еквівалентності». Ідеологічну (від «ідея») діяльність ми пов'язуємо з *виробництвом ідей* різних видів: наукових, економічних, політичних ідей, національних, профспілкових, юридичних тощо.

Діяльність щодо виробництва речей різного виду регламентується результатами природничо-наукової парадигми у вигляді наукових фактів, закономірностей, законів і створюваних на їх основі теорій і технологій, авторами яких є вчені-науковці в тій чи іншій *галузевій* науці. Специфіка науководослідної діяльності на основі природничо-наукової парадигми не допускає впливу вчених на результати досліджень (принцип об'єктивності у контексті матеріалістичної філософії). Водночас слід зазначити, що самі закони, теорії, парадигми створюються вченими, їх інтелектуальними, розумовими діями, а їх результати мають статус не речей, а наукових ідей, зафіксованих у текстах підручників, посібників, статей, монографій тощо.

Діяльність щодо виробництва грошей також *частково* здійснюється на основі використання результатів природничо-наукової парадигми, оскільки економічна діяльність взаємопов'язана з результатами виробничої діяльності у вигляді речей. Але їх виробництво та технології, а також їх взаємообмін з використанням грошей підпорядковується положенням, правилам і законам (далі ППЗ), які *мають бути* напрацьовані вченими-економістами в економічній науці у вигляді економічних ідей. Їх предметну сферу ми номінуємо терміном «умовна еквівалентність», яка по суті матиме статус економічної парадигми.

Діяльність щодо виробництва ідей явно, тобто термінологічно, визначає предметну сферу результатів даного виду виробництва, яку мають здійснювати вчені-ідеологи, а також вчені інших наук та дисциплін.

Очевидно, що зазначені види діяльності за ознакою *результатів* їх предметних сфер різні (речі, гроші, ідеї), але водночас вони мають універсальну предметну сферу, якою постає поняття *ідея*, види ідей. І створює ідеї не природа, а вчені-науковці своїм умом, розумом, інтелектом. Тож постає питання: чи володіють вчені-політологи, викладачі політології та майбутні політики чіткими уявленнями щодо сутності ідей, механізмів їх походження, видів ідей, критерії та стандарти *оцінки* їх якості, їх функції тощо.

Ми стверджуємо таке. Переважна більшість учених-політологів будь-якого рангу, викладачів політології та майбутніх політиків з вищою освітою *не мають у достатній мірі* таких знань, умінь та навичок, оскільки освітня стратегія у більшості ВНЗ орієнтована лише на природничо-наукову парадигму та матеріалістичну філософію типу «діалектика речей створює діалектику ідей, а не навпаки» [6, с. 178]. Очевидно, що дане судження однобоке, оскільки не враховує зворотного впливу «діалектики ідей» на появу та створення як *нових речей, яких ще не існує*, так і нових ідей.

Таким чином, аналіз терміна «політологія» свідчить про те, що політичні явища

(як об'єкт політології – науки та навчальної дисципліни) мають міждисциплінарну, синергетичну, поліпарадигмальну природу і принципово не можуть досліджуватись на основі реалізації ППЗ природничо-наукової, мономодальної парадигми, яка прийнята за методологічну та методико-технологічну основу дослідження будь-яких об'єктивно існуючих явищ і результатів досліджень яких претендують на статус власне, уточнюємо, *наукових*, із часів Галілея в усіх ВНЗ світу. Тим самим напрошується висновок щодо оцінки сутності політології як *науки* у класичному розумінні її предметної сфери, яка висвітлена вченими-політологами у текстах підручників, статей, монографій тощо. Інакше кажучи, статус політології як науки у класичному розумінні інтерпретації її результатів у створених вченими-політологами текстах підлягає сумніву, але термінологічно така претензія у її назві зазначена.

То чи існують інші теоретико-методологічні та методико-технологічні основи дослідження явищ, природа яких міждисциплінарна, синергетична, поліпарадигмальна, результати яких могли б претендувати на статус наукових і відповідали критеріям об'єктивності, інваріантності, достовірності, однозначності, репрезентативності та ін.

Ми пропонуємо іншу і методологію, і технологію аналізу та інтерпретації текстів, які створюються вченими будь-яких наук та дисциплін, у тому числі і політології. Суть її ми номінуємо терміном «*процедура універсалізації*», яка (процедура) в подальшому отримує статус наукового принципу щодо досліджуваних явищ, природа яких синергетична, міждисциплінарна, поліпарадигмальна. До речі, «процедура універсалізації» щодо предметної сфери власних наукових інтересів використовував Лейбніц у своїх працях [5, с. 494–536].

Суть першого типу процедури універсалізації, яку ми пропонуємо, зводиться до такого. Вчені будь-яких наук процес та результати власних досліджень фіксують у текстах наукових робіт, використовуючи чотири *основні* типи знаків: знаки-сло-

ва, знаки-терміни, знаки-концепти і математичні знаки.

Знаками-словами вчені позначають предмети та явища різного змісту, використовуючи десять частин мови (в українській та російській мовах). Знаками-термінами вчені позначають не предмети та явища, а результати операцій свого мислення з використанням логічних форм мислення: суджень, понять, елементів логічних форм типу суб'єкт, предикат, рід, вид, клас та інші типи узагальнень. Знаками-концептами вчені позначають (мають позначати) логічну форму свого мислення у вигляді визначення поняття, указуючи найближчий рід та видові відмінності, а також фахову парадигму, яка фаховізує *сутність* досліджуваного (у гіпотезі) та дослідженого ними явища. Математичними знаками вчені позначають кількісні результати своїх досліджень відповідно до прийнятої парадигми. Оскільки зазначені нами основні типи знаків використовуються вченими в усіх науках та дисциплінах, ми номінуємо цю процедуру терміном «*знакова універсализація*».

Яку роль відіграє процедура «знакової універсализації» щодо політології? Очевидно, якщо вчені всіх без винятку наук використовують дану процедуру, і вчені-політологи також, то політологія отримує статус науки за даним критерієм.

Другий тип процедури універсализації має відношення до змісту мислення вчених і полягає в тому, що вчені будь-яких наук досліджують свої явища в динаміці, розвитку і номінують цей підхід терміном «процес» (фізичний, хімічний, економічний, політичний тощо). Проміжні параметри процесу вчені номінують терміном «стан» (ті ж самі та ін.). Процеси завершуються певним результатом, і вчені номінують їх терміном відповідно до прийнятої в тій чи іншій науці парадигми. А детерміновані результатом процесу прояви досліджених явищ вчені номінують терміном «властивості» (економічні, біологічні, фізичні тощо). Таким чином, термінами «процес», «стан», «результат процесу» і «властивості» вчені будь-

яких наук позначають *змістовно різні* предметні сфери *своїх досліджень та думок про них*, і ми номінуємо їх терміном «універсальні форми змісту мислення» (УФЗМ) та думок про них.

Слід зазначити, що в об'єктивно існуючих явищах виділені нами «форми змісту» взаємопов'язані синергетично. Але, будучи виділені і розведені *мисленням* вченого та зафіксовані термінологічно і концептуально, вони визначають квантифікацію *чотирьох різних типів термінів та понять за змістом* у наукових текстах будь-яких наук і дисциплін.

Третій тип процедури універсализації ми номінуємо терміном «парадигмовізація». Термін складається з двох частин: «парадигма» – панівна теорія в тій чи іншій окремій науці (Томас Кун) і «візація» (франц. *visa* – від лат. *visus* – побачений, переглянутий) – 1) позначка, зроблена службовою особою на документі, що свідчить про його вірогідність або надає йому юридичної сили [8, с. 127].

Роль даного типу процедури універсализації полягає в тому, що парадигма, яка створена і прийнята спільнотою вчених у кожній окремій науці, визначає і задає *фахову систему координат інтерпретації* (СКИ) універсальних форм змісту мислення, тобто *фаховізує* предикати УФЗМ термінами «фізичні», «психологічні», «економічні», «юридичні» тощо.

Таким чином, виділені нами типи процедур універсализації визначають по суті певні положення і правила так званої «практичної логіки», яка поки що не розроблена теоретично [1, с. 4].

Водночас є глобальна проблема у сфері ВФО, яка має відношення до будь-яких наук та дисциплін, у тому числі і до політології. Суть проблеми полягає в тому, що три із чотирьох типів знаків, а саме знаки-слова, знаки-терміни і знаки-концепти вивчають різні науки, референти та денотати зазначених типів знаків також різні, а зовні ці типи знаків абсолютно однакові для очей.

Ідею вирішення даної проблеми ми знаходимо у того ж Лейбніца. «Нашому віку

випало щастя бути свідком створення інструмента, дивним чином удосконалившого наш зір, а з усіх органів нашого тіла ні один не є настільки важливим для пізнання світу, як очі, але настільки розум, цей інструмент інструментів і, так би мовити, око ока перевершує не тільки очі, але й будь-який інший природний інструмент, настільки перевершує усіх телескопів і мікроскопів це знаряддя самого розуму, яке ми збираємось розглянути» [5, с. 446]. І даний параграф під назвою «Елементи розуму» Лейбніц присвячує їх аналізу.

Але слід зазначити наступне. Лейбніц не дає визначення розуму і тому виділення та аналіз елементів розуму здійснюється ним в історичному контексті з детальними посиланнями на інших учених, переважно математиків, логіків, фізиків, філологів та ін., з акцентом на *форми* як елементи розуму і можливість їх (форм) використання як «універсального засобу аргументації за формою» [5, с. 50]. І саме тому абстрактні поняття, вважав Лейбніц, є надважливими серед усіх, які інтересують розум, і що в них містяться принципи та зв'язки навіть самих образно уявних речей, які є в реальних речах [5, с. 453].

Узагальнюючи перелік зазначених Лейбніцем у даному параграфі ідей (елементів розуму), ми даємо таке визначення розуму, керуючись при цьому, уточнюємо, *результатами* тих універсальних процедур, які стосуються *типів знаків, УФЗМ і парадигми*. Так, родова ознака визначення розуму задається *результатом* процесу мислення вченого, який (результат) детермінує потенційну його (вченого) здатність (власність) *відобразити* (психологічна парадигма у вітчизняній психології). А далі зазначаються видові ознаки: *що відобразити* (думки, роздуми, міркування та ідеї як твори думок ученого), потім *уточнення* – як свої, так і думки, роздуми, ідеї інших, які *графовізовані* в наукових текстах або *фонетизовані*, використовуючи чотири основні типи знаків (результати першого виду процедури універсалізації), керуючись ППЗ наук, причетних до розуму та розуміння,

це психологія, логіка (логічні форми мислення), термінологія (узагальнення як результати операцій мислення), концептологія, лінгвістика, математика і фахова наука.

Таким чином, розум є потенційна властивість, тобто здатність вченого відображати як свої думки, ідеї, роздуми, міркування, так і думки, роздуми, міркування та ідеї інших, які графовізовані в наукових текстах або фонетизовані, використовуючи чотири основні типи знаків, керуючись ППЗ наук, причетних до розуму та фахового розуміння: психологія, логіка, термінологія, концептологія, лінгвістика, математика і фахові науки.

Якщо керуватись зазначеними у визначенні розуму його складовими, то ми можемо дати визначення поняття «політичний розум», у якому предикат «політичний» задає *вид розуму* (така функція видовізації предикатів), а у видових ознаках зазначається: здатність політологів відображати свої думки, політичні ідеї як результат їх роздумів, міркувань та думки, роздуми, ідеї інших, керуючись ППЗ наук, які мають відношення до розуму та політології як науки.

Процедуру побудови визначень понять, дотримуючись зазначених нами положень, ми номінуємо терміном «концептуалізація», суть якої та її функції регламентують ППЗ побудови *денотатів фахових концептів* будь-яких наук, у тому числі і політології, за умови, що у визначувані поняття вводиться фахова парадигма.

То постає питання: чи має політологія як наука власну парадигму за умови, що предметна сфера її об'єкта, тобто політичних явищ, поліпарадигмальна, міждисциплінарна, синергетична?

Частина політологів пов'язує таку парадигму з терміном «влада». Але постає питання: влада кого, над ким, чим? Якщо виходити з визначення поняття «соціальна система як організація людей на основі виробничої, економічної та ідеологічної діяльності», то переважна більшість людей та й політиків термін «влада» пов'язують переважно з речами, грошима, їх розподілом, перерозподілом тощо.

Інший погляд учених-політологів пов'язує владу з парадигмованим терміном «організація» щодо сутності «соціальної системи». І цей факт фіксується, наприклад, у словниках: «Влада. 1. Право керувати державою; політичне панування, владування. 2. Керівні державні органи. 3. Право та можливість розпоряджатися, керувати ким-, чим-небудь та ін.» [7, с. 356].

Але ми хочемо звернути увагу ще на одну глобальну проблему розвитку політології як науки та її методологічних основ.

Суть проблеми полягає в тому, що переважна більшість будь-яких наук розвивалась і продовжує розвиватись під впливом матеріалістичної філософії, згідно з принципами якої існують об'єктивно і незалежно від вчених явища різної природи. І політичні явища як об'єкт політології, який має полімодальну, поліпарадигмальну, міждисциплінарну суть, підпадають також під статус об'єктивно існуючих і незалежних від вчених-політологів явищ, які (вчені) їх досліджують. І цей факт можна прослідити протягом усього історичного розвитку політології як науки в її класичному розумінні. Як приклад монографія Вільяма Петті «Політична арифметика» (1683) та інші політичні арифметики [9, с. 356]. Як наслідок, діалектика політичних явищ визначала і продовжує визначати (за В. І. Ленінін) діалектику політичних ідей, а не навпаки.

Але слід звернути увагу на той факт, що політологія як наука відноситься до сфери *ідеологічної діяльності*, предметною сферою якої постають *ідеї*, їх сутність, механізми утворення ідей, а не щось інше, матеріальне, типу речі, гроші тощо. Так визначення поняття «ідея» М. І. Кондаков дає таким чином: «Ідея (грецьке *idea* – вид, образ) – вищий ступінь у розвитку *поняття* (курсив наш. – В. К.)... [4, с. 189–190]. І вищий ступінь його (поняття «ідея») розвитку ми визначаємо як уміння будь-яких учених, і вчених-політологів також, створювати таке поняття, яке здатне відображати предмети та явища, у тому числі і політичні явища, які ще не існують у природі, у дійснос-

ті. Але вони можуть існувати, якщо в ньому (понятті «ідея») вченим-політологом будуть зазначені суттєві ознаки їх *утворення та існування* у вигляді розумних технологій [2]. І саме тому, як висновок, *діалектика політичних ідей визначатиме діалектику нових політичних явищ*, не виключаючи при цьому зазначеного Ленінінм зворотного впливу.

Процедуру побудови *визначень* політичних ідей-понять, дотримуючись зазначених нами положень, ми номінуємо терміном «політологічна концептологізація», суть якої та її функції регламентують ППЗ побудови *денотатів політичних концептів*. Але звернемо при цьому увагу на зауваження Гегеля: «щоб направити свій інтерес на такі чисті визначення, потрібний дуже високий ступінь освіченості [2, с. 125]. А перераховані нами у понятті «політичний розум» складові визначатимуть у майбутньому програму «Політичної дидактологістики» у ВНЗ, яка визначатиме теоретико-методологічні та методико-технологічні основи влади розуму політологів, викладачів політології та політиків над політичними ідеями.

Висновки щодо нових виборчих технологій депутатів такі.

По-перше, вибори депутатів необхідно здійснювати в два етапи. Перший етап – традиційна кабінкова технологія, і фінансується вона партіями або власними коштами А другий – теж кабінкова, але в кабінці є комп'ютер, програмне забезпечення якого створюють учені-політологи, а не депутати. І зміст програми та її функція – персональне тестування професійного розуму вибраних народом депутатів та їх політичного розуміння, а не їх дипломами.

По-друге, критерії оцінки результатів також визначають політологи. При цьому уточнюємо: якщо у когось виникне заперечення щодо економічних витрат на організацію цієї технології, то зазначимо, що пройде таке тестування приблизно половина депутатів, може трохи більше, але розумних. А зарплата тих, хто не пройшов тестування, втрачає статус депутата, а це значна

кількість зарплат кожного місяця і кількох років витрат народних грошей, і їх буде достатньо.

Ми робимо такий висновок, дивлячись на поведінку депутатів у Верховній Раді, які організують кулачні бої, бійцівські

розборки і вважають себе політичною елітою. Народ це бачить і думає: вони що – дурні? Очевидно, що такі дії депутатів не тільки огидні, але й образливі для народу. І зміна виборчої технології вкрай необхідна і народу, і державі України.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Войшвилло Е.К., Дегтярев Е.К.** Логика: учеб. для студ. высш. учеб. заведений. М., 2001. 528 с.
2. **Гегель Г.В.Ф.** Энциклопедия философских наук: в 3 т. Т. 1. Наука логики. М.: Мысль, 1975. 452 с.
3. **Коваленко В.** Розумні технології у сфері вищої фахової освіти: теоретико-методологічні та методико-технологічні основи. *Вища освіта України*. 2017. № 3. С. 57–63.
4. **Кондаков Н.И.** Логический словарь-справочник. 2-е изд., испр. М.: Наука, 1976. 720 с.
5. **Лейбниц Г.В.** Сочинения: в 4 т. М.: Мысль, 1984. Т. 3. 734 с.
6. **Ленин В.И.** ППС. 5-е изд. М.: Изд. политической литературы, 1963. Т. 29. 817 с.
7. Новий тлумачний словник української мови / уклад. В. Яременко, О. Сліпушенко. Вид. друге, випр. Київ: Вид. «АКОНТ», 2006. Т. 1.
8. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничука. Київ, 1975. 776 с.
9. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. Політичні арифметики. Київ: Укр. центр духовн. культури, 1998. 736 с.

REFERENCES

1. **Voishvillo Ye.K., Degtiarev M.G.** Logic: Manual for higher school. Moscow, 2001. 528 p. (in Russian).
2. **Hegel G.V.F.** Encyclopedia of the philosophical sciences. Volume 1. Nauka Logiki. Moscow: Mysl, 1975. 452 p. (in Russian)
3. **Kovalenko V.** Mind technology within higher professional education: theoretical methodological and methodical technological framework. *Vyshcha Osvita Ukrainy*. 2017. No. 3. P. 57–63. (in Ukrainian).
4. **Kondakov N.I.** Logical dictionary and reference book. – Second revised edition. – Moscow: Nauka, 1976. 720 p. (in Russian)
5. **Leibnits G.V.** (1984). Collected Works in four volumes. Volume 3. Moscow: Mysl. 734 p. (in Russian)
6. **Lenin V.I.** Complete collected works. 5-nd Edition. Moscow: Izdatelstvo Politicheskoi Literatury, 1963. Volume 29. 817 p. (in Russian)
7. New Explanatory Dictionary of the Ukrainian language / Compiled by V. Yaremenko, O. Slipushenko. Second revised edition. Kyiv: AKONT Publishers, 2006. Volume 1. (in Ukrainian).
8. Dictionary of Foreign Words / under the editorship of O.S. Melnychuk. Kyiv, 1975. 776 p. (in Ukrainian).
9. Sociology: Concise Encyclopedic Dictionary. Political Arithmetics. Kyiv: Tsentru Dukhovnoi Kultury, 1998. 736 p. (in Ukrainian).